

Slutrapport fra projekt

Aldring og fysisk krævende arbejde

Et kvalitativt studie af ældre håndværkeres oplevelse af aldring og arbejdsdeltagelse.

Kirsten Schultz Petersen

Aalborg Universitet den 28. november, 2025.

Forord

Denne slutrapport indeholder en afrapportering af et forskningsprojekt omhandlende ældre håndværkeres arbejdsdeltagelse som blev afsluttet i juni 2025.

Projektleder var Kirsten Schultz Petersen, lektor ved Folkesundhedsvidenskab, Institut for Medicin og Sundhedsteknologi ved det Sundhedsvidenskabelige Fakultet, Aalborg Universitet.

Projektet foregik i samarbejde med lektor Henrik Bøggild og professor Kirsten Fonager, samme fakultet samt lektor Claus D. Hagen, Institut for Sociologi og Socialt Arbejde, Aalborg Universitet.

Forskningsprojektet var støttet af Arbejdsmiljøforskningsfonden projekt nr. 26-2019-09 20195100819.

Indholdsfortegnelse

Resume (dansk og engelsk)	s. 4
1. Projektets formål, metode og udførelse.	s. 5
2. Status for projektets afvikling.	s. 6
3. Projektets erfaringer og konklusion.	s. 7
4. Perspektivering.	s. 8
5. Udgivelser og formidling af projektets resultater.	s. 9

Resumé (dansk)

De senere års politiske forventninger om at blive længere på arbejdsmarkedet danner baggrund for dette forskningsprojekt om ældre håndværkeres arbejdsdeltagelse. Projektet var tilrettelagt i to dele som et systematisk litteratur review og en kvalitativ interviewundersøgelse af 20 håndværkere i alderen 55+. Resultaterne viser at ældre håndværkere oplever mange udfordringer i deres arbejde. Især tre fortællinger var kendetegnende for håndværkerens oplevelse af deres nuværende arbejdsliv og tanker om tilbagetrækning. En af de centrale fortællinger berettede om et langt krævende arbejdsliv med fysiske belastninger og sundhedsrisici til følge. En anden af de centrale fortællinger beretter om hvordan håndværkerne prøver fortsat at klare sig med et fysisk krævende arbejde trods det at alderen udgør en hindring. En tredje af de centrale fortællinger beretter hvordan håndværkerne alle har en høj arbejdsmoral og fremhæver at deres helbred og økonomiske forhold har indvirkning på deres overvejelser om at blive ved med at arbejde. Undersøgelsen konkluderer at såvel individuelle, arbejdspladsrelaterede og økonomiske faktorer påvirker ældre håndværkers arbejdsdeltagelse og deres overvejelser om tilbagetrækning hvilket fordrer at der ses nærmere på tilrettelæggelse af arbejdet samt de lovgivningsmæssige rammer for gradvis tilbagetrækning.

Summary (english)

In recent years, political expectations to stay longer in the labor market provide the background for this research project on older construction workers workforce participation. The project was designed in two parts: a systematic literature review and a qualitative interview study of 20 craftsmen aged 55+. The results show that older craftsmen experience many challenges in their work. Three narratives were characteristic of the craftsmen's experience of their current working life and thoughts about retirement. One of the key narratives described a long, demanding working life with consequently physical strain and health risks. Another key narrative describes how the construction workers try to continue managing physically demanding work despite age being an obstacle. A third key narrative describes how they have a strong work ethic and emphasizes that their health and financial situation impact their considerations regarding retirement, which requires a closer look at the organization of work as well as the legal framework for gradual retirement.

1. Projektets formål, metode og udførelse.

Formålet med den kvalitative undersøgelse af ældre håndværkeres oplevelse af aldring og arbejdsdeltagelse var at opnå en dybere forståelse af de udfordringer som håndværkere indenfor bygge- og anlægsbranchen oplever når de ifølge tilbagetrækningsreformen skal være længere på arbejdsmarkedet. Hensigten med reformen fra 2012 var at udvide udbuddet af arbejdskraft og dermed forbedre de offentlige finanser og skabe vækst. Efterfølgende er der politisk blevet rykket yderligere ved pensionsalderen, så den for nogle aldersgrupper vil blive fremskyndet til 70 år.

Resultaterne fra forskningsprojektet forventede vi kunne bidrage med viden om hvordan arbejdspladserne fremover kan indrettes således at ældre medarbejdere indenfor bygge- og anlægsbranchen kan fastholdes.

Forskningsprojektet var delt op i to dele: del 1) - et systematisk litteratur review som bidrog til en systematisk vidensopsamling af eksisterende internationale studier og del 2) - en kvalitativ interviewundersøgelse, hvor formålet var at undersøge håndværkernes oplevelse af aldring og arbejdsdeltagelse med særlig fokus på deres overvejelser omkring arbejdsfastholdelse og tilbagetrækning fra arbejdsmarkedet.

Del 1 Det systematiske litteratur review.

Det systematiske litteratur review af internationale studier blev foretaget ud fra de seneste 10 års forskning og der blev foretaget en syntese af resultaterne ud fra en tematisk analysestrategi. Resultaterne fra den systematiske litteratursøgning blev formidlet i en videnskabelig artikel og resultaterne dannede baggrund for udarbejdelse af temaer til strukturering af interviewguiden til de kvalitative interview i forbindelse med del 2.

Del 2 Den kvalitative undersøgelse.

Rekruttering af deltagere til den kvalitative undersøgelse foregik blandt deltagere fra et tidligere forskningsprojekt ALFA "Aldring og fysisk betonet arbejde – et komparativt studie af aldring blandt håndværkere set i lyset af tilbagetrækningsreformen". Der blev udvalgt håndværkere som arbejdede indenfor bygge- og anlægsbranchen i alderen 55+, med forskellige håndværksfaglige baggrunde. Der blev inkluderet i alt 20 deltagere til interviewundersøgelsen som alle var i beskæftigelse indenfor byggebranchen som henholdsvis murer, tømrer, elektriker, VVS, rør lægger og maler. De kvalitative interview af de inkluderede håndværkere tog udgangspunkt i en interviewguide med de temaer der blev identificeret i den forudgående

litteratursøgning (del 1), med dertilhørende uddybende og sonderende spørgsmål. Interviewene foregik privat hos deltagerne, blev optaget på diktafon, og dernæst transskriberet og kodet med brug af softwareprogrammet Nvivo. Der blev anvendt en tematisk analysestrategi i 6 trin ud fra Braun og Clarks tematiske analysemetode og med inddragelse af narrativ teori.

Inddragelse af interessenter i forskningsprojektet

En repræsentant blandt deltagerne i interviewundersøgelsen samt en medarbejder fra 3F's lokalafdeling deltog som sparringspartnere til forskningsprojektet. De bidrog med viden om de udfordringer som håndværkere står overfor i praksis og gav forskerne vigtig sparring ift. at diskutere projektets resultater. Deltageren fra interviewundersøgelsen bidrog med sparring ift. at diskutere relevansen af de foreløbige resultater af interviewundersøgelsen. Medarbejderen fra 3F bidrog med dybdegående indblik i de udfordringer som medlemmerne i 3F rapporterer til fagforeningen. Derudover så stillede en deltager fra interviewundersøgelsen op til et interview i forbindelse med en af artiklerne som blev udgivet i Fagbladet 3F.

2. Status for projektets afvikling.

I 2023 præsenterede vi de første foreløbige resultater af de to delprojekter på to konferencer, henholdsvis Folkesundhedsdagene på Nyborg Strand og den Europæiske folkesundhedskonference i Dublin. Vi har udgivet resultaterne af den kvalitative interviewundersøgelse (del 2) i et internationalt peer-reviewed tidsskrift, men mangler fortsat at få udgivet resultaterne af litteratur reviewet (del 1). Vi har udgivet 2 populærvideenskabelige artikler på dansk i Fagbladet 3F med henholdsvis en beskrivelse af projektets hovedresultater samt et interview af en af deltagerne fra interviewundersøgelsen. Senest her i november har Altinget Ældre sagt ja til at udgive et debatoplæg på baggrund i projektets resultater.

Resultaterne af del 1: Det systematiske litteratur review er i november submittet til tidsskriftet Occupational Medicine, men endnu ikke udgivet. Det har været vanskeligt at få artiklen optaget i et internationalt tidsskrift. Vi har haft artiklen sendt til 3 tidsskrifter uden at den er blevet optaget. Hvis ikke artiklen bliver optaget i Occupational Medicine så vil vi udgive artiklen som pre-print, så artiklen bliver tilgængelig for andre forskere.

Petersen, K. S., Hansen, C. D., Fonager, K. & Boggild, H. Work participation of older construction workers: A systematic review and integrative thematic synthesis of promoting and impeding factors. Nov 2025 (submitet Occupational Medicine).

Resultaterne af del 2: Den kvalitative interviewundersøgelse er udgivet i oktober 2025 i tidsskriftet Work.

Petersen, K. S., Hansen, C. D., Fonager, K. & Boggild, H. 'Finding the way' - a qualitative study of work participation among older construction workers. 22 okt. 2025, (E-pub ahead of print) I: Work.

3. Projektets erfaringer og konklusion.

Projektets resultater viste at håndværkere 55+ oplever flere forskellige udfordringer i deres arbejde grundet fysiske belastningsskader, smerter og træthed som påvirker både deres arbejdsliv og deres privatliv. Derudover peger resultaterne på at der kan være økonomiske udfordringer for den enkelte, hvis man fx ønsker at fratræde tidligt og ikke har en passende pensionsordning. Det betyder, at flere af de adspurgte håndværkere føler sig nødsaget til at blive på arbejdsmarkedet trods de fysiske udfordringer. De nuværende støttemuligheder som fx Arne pension er ikke realistisk for dem, grundet markant forringelse af deres økonomiske råderum.

Litteraturreviewet gav via en systematisk søgning i PubMed, CINAHL, Embase, PsycINFO, Scopus, Google Scholar, ProQuest og Sociological Abstract i alt 2,680 hits hvoraf ni studier blev inkluderet i reviewet – heraf et kvalitativt studie, et mixed method og syv kvantitative studier. Resultaterne af gennemgangen af de inkluderede studier viser at såvel sociokulturelle, lovgivning og politik, arbejdspladsens indretning og individuelle forhold har betydning for de ældre håndværkeres arbejdsdeltagelse. Studiet konkluderer at der er brug for at adressere disse forhold da de kan være væsentlige hindringer for ældre medarbejderes fortsatte arbejdsdeltagelse. Håndværkere indenfor byggebranchen er således i risiko for at forlade arbejdsmarkedet før den forventede pensionsalder.

Interviewundersøgelsen viste at især 3 fortællinger kendetegnede håndværkerens oplevelse af deres arbejdsdeltagelse. En af de centrale fortællinger berettede om et langt krævende arbejdsliv med fysiske belastninger og sundhedsrisici til følge. En anden af de centrale fortællinger beretter om hvordan håndværkerne prøver fortsat at klare sig med et fysisk krævende arbejde trods det at alderen kan udgøre en hindring. En tredje af de centrale fortællinger fremhævede hvordan håndværkerne alle havde en høj arbejdsmoral men fremhæver at deres helbred og økonomiske forhold har indvirkning på deres overvejelser om at kunne blive ved med at arbejde. Undersøgelsen konkluderer at såvel individuelle, arbejdspladsrelaterede og økonomiske faktorer påvirker

ældre håndværkers arbejdsdeltagelse og deres overvejelser om tilbagetrækning fra arbejdsmarkedet hvilket fordrer indsatser på flere niveauer. Både hvad angår de lovgivningsmæssige rammer for gradvis tilbagetrækning samtidig med at der må udvikles flere tiltag på arbejdspladserne stilet mod forbedring af mulighederne for nedsat tid og mindre belastende arbejdsopgaver.

Vi kan med resultaterne af forskningsprojektet konkludere, at det at blive ældre indenfor byggebranchen er forbundet med fysiske udfordringer som fordrer fleksibilitet i tilrettelæggelse af arbejdet på arbejdspladserne og muligheder for at anvende forskellige tilbagetrækningsordninger. Det vil således være relevant fremover at fokusere på arbejdspladserne i udviklingen af bedre vilkår for fastholdelse af ældre medarbejdere.

Overførbare af projektets resultater

Deltagerne i interviewundersøgelsen var tilfældigt udvalgt blandt deltagere fra en kvantitativ undersøgelse (ALFA). Der deltog i interviewundersøgelsen håndværkere fra såvel små som store arbejdspladser i alderen 55 – 65 år. Deltagerne havde forskellige håndværksuddannelser og var bredt geografisk repræsenteret. Fælles for de 20 håndværkere som blev interviewet var at de alle i større eller mindre grad oplevede muskelskeletbesvær og smerter som påvirkede deres arbejdsliv. Hvis vi med den forhøjede aldersgrænse for pension forventer at man arbejder til man er 70, kalder således på at der gøres noget for at fastholde håndværkere på arbejdsmarkedet. Resultaterne af såvel litteratur reviewet og de kvalitative interview peger på at der er brug for at udvikle flere tiltag såvel lovgivningsmæssigt som på arbejdspladserne for at sikre den fremtidige arbejdsfastholdelse af håndværkere indenfor byggebranchen.

4. Perspektivering.

Resultaterne af dette forskningsprojekt viste der for ældre håndværkere 55+ opstår især fysiske udfordringer ift. at kunne fastholde de samme arbejdsopgaver som de var vant til. Set i forhold til de politisk formulerede forventninger til at borgerne forventes at blive længere på arbejdsmarkedet og tidspunktet for pension dermed udskydes, vil der være behov for at se på de lovgivningsmæssige rammer for fleksible arbejdsvilkår samt tilpasninger af arbejdsopgaver for ældre medarbejdere på arbejdspladserne.

Erfaringer fra projektet peger på at der fremover både skal fokuseres på at skabe bedre rammer for at især håndværkere indenfor byggebranchen kan blive længere på arbejdsmarkedet. Rammerne for ældre håndværkeres fortsatte arbejdsdeltagelse kan understøttes af såvel lovgivning som målrettede tiltag på arbejdspladserne.

På kort sigt kan viden fra nærværende projekt anvendes til at fremme opmærksomheden mod at der skal gøres noget for at fastholde håndværkere på arbejdsmarkedet hvis pensionsalderen fortsætter med at stige. Resultaterne af projektet peger på at der er brug for indsatser på arbejdspladserne til forbedring af arbejdsmiljøet for de ældre medarbejdere indenfor byggebranchen. Dog peger resultaterne også på at der også er økonomiske udfordringer forbundet med arbejdet som håndværker. Det fordrer at vi på længere sigt må se nærmere på rammerne for tilpasning af arbejdslivet så man kan blive ved med at være aktiv på arbejdsmarkedet til man fx bliver 70. På lang sigt vil det være nødvendigt at se nærmere på muligheder for gradvis tilbagetrækning fra arbejdsmarkedet samt pensionsordningerne for medarbejdere med fysisk krævende arbejde. Disse socialpolitiske tiltag ligger dog uden for dette projekts formål.

Fremtidig forskning

På baggrund i projektets resultater er der brug for at følge op med forskningsprojekter på arbejdspladsniveau, med deltagelse af såvel ledere som medarbejdere indenfor byggebranchen. På baggrund i erfaringerne med dette projekt vil det være relevant at gå videre med forskning som adresserer nogle af de udfordringer som ældre håndværkere oplever på arbejdsmarkedet. I kraft af den forhøjede pensionsalder vil der fremover være behov for at udvikle indsatser stilet mod fastholdelse af ældre medarbejdere på arbejdspladserne. Vores interviewundersøgelse viste at ældre håndværkere har udfordringer allerede fra de midt i 50'erne som betyder at tidlige indsatser må udvikles og implementeres. Set ud fra et fastholdelses- og forebyggelsesperspektiv er det vigtigt fremover at udvikle indsatser som kan mindske risikoen for udstødelse fra arbejdsmarkedet især indenfor byggebranchen hvor medarbejdere har et hårdt fysisk arbejde.

5. Udgivelser og formidling af projektets resultater.

Projektets hovedresultater udgivet i 2 videnskabelige artikler.

Resultaterne fra den kvalitative undersøgelse er udgivet i tidsskriftet Work og resultaterne af det systematiske review er indsendt til tidsskriftet Occupational Medicine (endnu ikke udgivet). Begge artikler er forgæves forsøgt udgivet som open-access.

Petersen, K. S., Hansen, C. D., Fonager, K. & Boggild, H. Work participation of older construction workers: A systematic review and integrative thematic synthesis of promoting and impeding factors. Nov 2025. Submitteret til tidsskriftet Occupational Medicine.

Petersen, K. S., Hansen, C. D., Fonager, K. & Bøggild, H. 'Finding the way' - a qualitative study of work participation among older construction workers. 22 okt. 2025, (E-pub ahead of print), Udgivet i tidsskriftet: Work.

Projektets resultater er udgivet i Fagbladet 3F:

Marts 2025. "Ny forskning om seniorers arbejdsliv: De arbejder videre trods smerter".

<https://fagbladet3f.dk/ny-forskning-om-seniorers-arbejdsliv-de-arbejder-videre-trods-smerter/>

April 2025. "Mureren Niels har ondt i hele kroppen. Men han har ingen planer om at stoppe".

<https://fagbladet3f.dk/mureren-niels-har-ondt-i-skuldre-albuer-arme-nakke-fingre-og-ryg-men-han-har-ingen-planer-om-at-stoppe/>

Debatoplæg er sendt til Altinget Ældre den 21. november, 2025.

Petersen K. S. "Kan vi bare blive ved med at arbejde? – udfordringer for ældre håndværkere på arbejdsmarkedet". En journalist på Altinget har accepteret at bringe debatoplægget inden jul.

Formidling på konferencer

Konferencebidrag på Den nationale Folkesundhedskonference, 18. sept. 2023. Nyborg Strand, arrangeret af Dansk Selskab for Folkesundhed. Mundtligt oplæg på workshop sessionen "Generationer, diversitet og sundhed" med titlen: *Elderly construction workers work participation, - results from a systematic review and qualitative inquiry*. Af Petersen, K. S., Hansen, C. D., Fonager, K. & Bøggild, H.

Konferencebidrag på European Public Health Conference, den 8.-11.11, 2023. Dublin, Irland. Poster præsentation med titlen: *Work participation of elderly construction workers. A systematic review and qualitative analysis*. Af Petersen, K. S., Hansen, C. D., Fonager, K. & Bøggild, H. Abstract udgivet i: European Journal of Public Health. 2023, 33, Suppl. 2, s. 530-531.